

Türkiye’de 1960 - 1970 Arasında Resim Sanatı Üzerine Kısa Bir Bakış

A Brief of Overview of Painting art in Turkey Between 1960 - 1970

ÖZET

Türkiye’de 1960 - 1970 yılları arasındaki resim çalışmalarına bakıldığında, 1960’lı yıllara gelmeden önce 1950’lerde başlayan toplumsal durumların beraberinde resim sanatında da değişimlere neden olduğu görülmektedir. 1960- 1970 yılları arasında gelişen resim sanatı toplumsal durumların içerisinde bulunan bilimsel, teknolojik, endüstri, kültür ve eğitim atılımlarından etkilenmiş ve resim çalışmaları için nasıl bir zemin hazırlandığı göz önüne konulmuştur. Resim sanatının zeminini hazırlayan bu atılımların 1960 - 1970 arasındaki resim çalışmalarına, sanatçılarına ve eserlerine yön verdiği görülmektedir. Türkiye’de 1960 - 1970 yılları arasında resim sanatı, resim sanatının yıllarına göre özellikleri, özelliklerinin değişim gösterip göstermediğine bakılmasının yanı sıra genel olarak bilgi verilmesi amaçlanmıştır. 60’lı yıllarda olan bu gelişmeler her sanatçının aslında bu toplumsal durumlardan farklı şekillerde etkilendiğini ve bunları farklı bakış açılarıyla, yollarla çalışmalarına yansıtıkları görülmektedir. Bu 10 yıllık süre içerisinde bakıldığında toplumsal gerçekçi, soyut- figür, figüratif sanat, hiperrealist eğilimler gibi çeşitlilikler ortaya çıkmıştır. Bu süreç içerisinde ortaya çıkan sanat akımları dışında birçok sanat grubu da görülmektedir. Çalışma kapsamında Türkiye’de 1960 - 1970 yılları arasındaki resim çalışmalarına bakılmıştır. İnceleme doğrultusunda belli başlı atılımlar üzerinden yola çıkılarak 10 yılı kapsayan dönem ele alınmıştır. Bu on yıllık süre içerisinde toplumda yaşanan durumların, gelişmelerin resim çalışmalarına nasıl etki ettiği ve resim sanatının bu olaylardan etkilenecek zaman içinde gösterdiği değişimler, yollar, ilerlemeler incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Resim Sanatı, 1960 - 1970 Yılları, Türkiye’de Resim Sanatı, Resim

ABSTRACT

When we look at the painting works between 1960 - 1970 in Turkey, it is seen that the social conditions that started in the 1950s before the arrival of the 1960s caused in the art of painting along with. The art of painting, which developed between 1960 and 1970 was influenced by the scientific, technological, industrial, cultural and educational breakthroughs in social situations and the groundwork prepared for painting studies. It is seen that these breakthroughs, which prepared the ground for the art of painting guided the painting studies artists and their works between 1960 and 1970. In addition to looking at the art of painting between 1960 and 1970 in Turkey, its characteristic according to years and whether its features have changed. These developments in the 60s show that each artist was actually affected by these social situations in different ways and reflected them in their works from different perspectives and ways. When we look at this 10 year period, various trends such as social realism, abstract figure, figurative art, hyperrealist tendencies have emerged. Apart from the art movements that emerged in this process, many art groups are also seen. Within the scope of the study painting works between 1960 - 1970 in Turkey were analysed. In line with the analysis a process covering 10 years was discussed based on certain breakthroughs.

Keywords: Pictorial Art, 1960 - 1970 Years, Painting Art In Turkey, Picture

GİRİŞ

Resim sanatı bireylerin duygularını, düşüncelerini, hayallerini farklı renk tonlarıyla birlikte estetik noktaları da göz önüne alarak çeşitli zeminlere kalem, boya gibi malzemelerle aktarılan bir anlatım tekniğidir. Tarih öncesi çağlardan beri resim sanatı insanların kendini ifade etme şekli olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye de resim sanatının sanat dalları arasına katılımı Tanzimat dönemi öncesinde gerçekleşir. Temelleri ise 19. yüzyılın ortasında atılmıştır. Resim çalışmaları o zamanlardan bu güne gelene kadar değişerek ve çeşitlenerek günümüzdeki halini almıştır. Resim çalışmalarının günümüzdeki haline gelene kadar geçirdiği süreçlerde birçok faktör etkili olmuştur. Bu faktörlerden bazıları şunlardır; siyasi, ekonomik koşullar, kültürel ve sanatsal politikalar, toplumsal durumlar vb.

* Bu makale birinci yazarın Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat ve Tasarım Yüksek Lisans Programı çatısı altında kaleme aldığı lisansüstü tez çalışmasından üretilmiştir.

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Ve Tasarım ASD, İstanbul, Türkiye. ORCID:0000-0002-5398-1397. ROR ID: <https://ror.org/0547yzj13>

² Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Sanat Ve Tasarım Fakültesi, Sanat Bölümü, İstanbul, Türkiye, ORCID:0000-0002-1373-7234. ROR ID: <https://ror.org/0547yzj13>

Beren Akbuğa¹
Burak Boyraz²

How to Cite This Article

Akbuğa, B. & Boyraz, B. (2024). “Türkiye’de 1960 - 1970 Arasında Resim Sanatı Üzerine Kısa Bir Bakış” International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:10, Issue:3; pp:395-403. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10903410>

Arrival: 15 January 2024
Published: 31 March 2024

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Türkiye'deki resim çalışmaları çok geniş bir alanı kapsamaktadır. Bu resim çalışmalarının gelişiminin yıllara ayırarak incelenmesi gerektiğinden Türkiye'deki 1960 - 1970 yılları arasındaki resim sanatının genel bir çerçeve üzerinden genel bir bakış açısı eşliğinde değerlendirilmesi gerekmektedir.

İlk olarak 1960 - 1970 arasına bakmadan 1960 yıllarının zeminini hazırlayan 1950'li yıllara bakılmalıdır. Türkiye'de 1950 seçimleriyle beraber Demokrat Parti başa geçmiştir. 1950 - 1960 yılları arasında geçen süreç dahilinde toplamda beş Menderes Hükümeti değişmiştir ve değişen bu hükümetler görev yapmıştır(Katrancı, 2016: 161).

Devletin belirli bir kültür politikası bulunmamaktadır, kendi yollarında devam etmeye başlanmıştır. Bu doğrultuda diğer dost olan ülkelerle kültürel, siyasi, iktisadi münasebetlerini samimiyet ve anlayış içinde kuvvetlendirmek en büyük amaçları haline gelmiştir. Bu dönemdeki kültürel gelişmelere bakıldığında ABD, İngiltere, Fransa gibi ülkelerle kültürel ilişkilerin kuvvetlendiği ve yapılan kültürel anlaşmaların, faaliyetlerinde bu döneme denk geldiği görülmüştür. Örneğin Fransa ile kültürel ilişkileri geliştirmek için 1953 yılında Louvre Müzesinde iki ay süreli olarak Türk Sanat sergisinin açıldığı görülmüştür. (Katrancı, 2016: 164)

Dördüncü Menderes Hükümeti zamanında ise kültür ve sanatla ilgili olarak çok maddeye yer verilmemişse bile bölge tiyatroları kurulmuştur. Bunun yanı sıra genel olarak bakıldığında Türkiye'de 1951 - 1959 yılları arasında birçok müze ziyarete açılmış, kişisel sergiler ve galeriler artış göstermiştir. O dönem içerisindeki bankalar tarafından da sanat alanlarına destek sağlanmıştır. Bu gelişmeler yaşanırken Ankara Üniversitesi Dil Ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde 1954 yılında Sanat Tarihi Enstitüsü, 1958 yılında ise Tiyatro Enstitüsü kurulmuştur (Katrancı, 2016: 166 - 168).

Yurtdışındaki sanat merkezlerinde yaşayan Türk sanatçıların sayısı artmıştır ve Çatalbaş'a (2016) göre "1950'li yıllardan itibaren devletin resmi kurumları eliyle yürütülen sanat olayları, özel bazı galerilerin ve yeni eğitim kurumlarının açılması, yeni sanat dergilerinin çıkmaya başlaması, kültür-sanat festivallerinin düzenlenmesi, vb. etkinlikler günümüze kadar kesintisiz gelen bir hareketin kilometre taşları olmuştur"(Çatalbaş, 2016: 242). Bu gelişmelerin yanı sıra sanat eserlerinin korunması amacıyla da adımlar atılmıştır. Bu adımlar arasında Fikir Ve Sanat Eserleri Kanunu, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu gibi yasalar yer almaktadır. III. Menderes Hükümeti döneminde ise Türk Kültür Ocakları kurulmuştur(İnan, 2014: 254).

Türkiye bu gelişmeler devam ederken NATO'ya kabul edilmiştir. Daha sonra ise ICOM üyeliği gerçekleşmiştir(Katrancı, 2016: 165 - 171). 1950'lerin sonuna yaklaştığımız bu süreçte sanatın her alanına ve sanatçıya uygulanan baskının arttığı, sanata devlet müdahalesinin daha da arttığı ve artık göz önünde olan bir duruma geldiği görülmektedir. 1950'lerde gördüğümüz bu gelişmeler 1960'lı yılların sürecinde yaşanacak olan gelişmelerin, uygulamaların, ortamın kendisine zemin hazırlamıştır.

Bu çalışmanın Türkiye'deki 1960 - 1970 yılları arasındaki resim sanatına bakması amaçlanmıştır. Bu on yıllık döneme bakılırken dönemin koşulları, toplumsal durumları, sanatçıları ilgili dönemin güncel bir bakış açısı ile ele alınıp çalışma yapılmıştır. Çalışmanın kapsamı 1960- 1970 resim sanatı olmasının yanı sıra çok geniş bir alan olduğu için ülkemizle sınırlandırılmıştır. Çalışmanın yönteminde ise literatür taraması kullanılmıştır.

Çalışmanın ilk kısmında öncelikle konuya kısa bir giriş yapılmıştır. Bir sonraki kısmında ise Türkiye'de 1960 - 1970 yılları arasındaki toplumsal durum ele alınmış, sanatı etkileyen atılımlar üzerinden incelenmiştir. Üçüncü kısımda ise Türkiye'de 1960 - 1970 yılları arasındaki resim sanatı belirli gelişmeler ve değişimler üzerinden ele alınmıştır. Son olarak ise sonuç bölümü yazılarak tüm bu çalışmayla ilgili bir değerlendirme yapılmıştır.

TÜRKİYE'DE 1960 - 1970 YILLARI ARASINDAKİ TOPLUMSAL DURUMUN İNCELENMESİ

Türkiye'de 1960 - 1970 yılları arasında yaşanan toplumsal durumlar incelenmiştir. Bu toplumsal durumlar 1960 - 1970 arasındaki resim çalışmalarını etkilemiştir. Beş ana atılım üzerinden ele alınmaktadır. Bu beş atılım; bilimsel, teknolojik, endüstri, kültür ve eğitimidir. Bu beş atılım üzerinden incelenmesinin sebebi sanatı etkilemiş olmalarıdır. 1960 - 1970 yıllarındaki toplum sanatı etkileyen gelişmeler ve atılımlar üzerinden incelenmektedir. Resim çalışmaları incelenmeden önce bu çalışmaları nelerin etkilediğini ve nasıl bir zemin hazırladığını görmek için ilk olarak toplumsal duruma bakılmıştır.

Güleç'e (1992) göre:

60'lı yıllarla birlikte hızla kabuk değiştirmeye devam eden Türk toplumu birçok değişimin getirdiği bunalımları bir arada yaşadı. Yoğun çelişkiler ve çatışan taraflar, hızla çözülen eski toplumsal çerçeve içinde giderek iç savaşa dönüşen koşullarda zıt kimliklere büründü (s. 30).

Bu yılların başlamasıyla birlikte bir tarafta dünyada olup bitenlerin etkileri ülkede hissedilirken diğer yandan da özgün bir kimlik arayışı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Gündem de tüketim alışkanlıkları, temel hak ve özgürlük tartışmaları, sosyalizm, toplumcu sanat ve bilim, Arabesk, hafif müzik gibi konuların ön planda olması sonucunda her alanda bir arayış ve varoluş kavgası ortaya çıkmaktadır (Tabak, 2019, 37).

Toplumun içinde sanatı etkileyen birçok faktör ve olay ortaya çıkmaktadır. Detaylı bir şekilde toplumsal duruma bakıldığında sanatı etkileyen atılımların başında bilimsel atılımların geldiği görülmektedir(Erden, 2020, 7).

Bilim ülkenin bütün sektörlerini elinde tutan bir araç olmasının yanında uluslararası rekabet belirleyici unsur, toplumun gelişimini, mutluluğunu ve güvenliğini sağlayan bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. 60'lı yıllar ise bilim ve teknoloji politikasını etkileyen bir dönem olarak görülmektedir.

1961 yılında kurulan DPT bilim ve teknoloji politikası konusunda hazırladığı kalkınma planları ile olaya dahil olmaktadır. DPT hedeflere ulaşmak için yıllık programlar hazırlayarak bilim ve teknoloji politikalarının finansmanı için alınan kararlarda önemli rol almaktadır. DPT sanayi kuruluşlarına verilecek AR-GE desteği konusunda alınacak kararların uygulanmasında son karar belirleyicidir.

2 yıl aradan sonra 1963 yılında beş yıllık kalkınma planlarının ilki devreye sokulmuş ve kararlı bir şekilde ekonomi yöntemi ele alınmıştır. Daha sonra yine 1963 yılında kurulan TUBİTAK'ta izlenmesi gereken politikanın ana hatlarının belirlenmesini sağlamıştır. (URL - 1)

Bu Beş Yıllık Kalkınma Planlarının onuncusu devrede olduğu planların ilki 1963 - 1967 yılları arasında içermektedir. Bu kalkınma planlarında sosyal ve kültürel açıdan durumlar değerlendirilip, hedefler konulmuştur.

Dönemin sonunda bilim ile ilgili politikaların uygulama süreci sektöre uğramış, teknolojik atılımlarda ise ikinci ve üçüncü beş yıllık kalkınma planlarında teknolojik gelişme ve teknoloji transfer konuları ele alınmıştır. 1960'lı yıllarda doğa bilimlerinde temel ve uygulamalı araştırmaların ulusal öncelik gözetmeksizin ekonomik ve toplumsal fayda yaratması açısından desteklenmesi teknolojide izlenen ana politika olmuştur.

Teknolojik gelişmelerin sonucunda Bayraktutan ve Bıdırdı'ya göre, "verimlilikteki artışın, diğer üretim unsurları kadar önemli olduğu ve teknolojik gelişmenin temelini bilimsel araştırmalara dayandığı ifade edilmiş; bu konudaki zorlukların aşılması için milletlerarası bilimsel ve teknik dayanışmaya dikkat çekilmiştir"(s.43).

1965 yılından itibaren Alptekin'in (2006) çalışmalarına göre ise "sosyal önceliklerin ön planda tutulduğu politikalar uygulanmaya başlanmıştır. Bunun en önemli sebebi ise Avrupa ülkelerinin ekonomik açıdan kendilerini savaş sonrası döneme göre oldukça toparlamış olmalarıdır"(Alptekin,2006,27). 1960 ve sonrasında 1970'lerle gelen dönemle birlikte teknolojiye ve inovasyon sürecine çok önem verildiği görülmektedir. Dönemin sonlarına doğru baktığımızda ise bilim, teknoloji, sanayi ve ekonomi politikalarının birbiri ile ilişkilendirilmesi açısından büyük bir çaba da verildiği yansımaktadır.

1960 ve 1970 yılları arasında daha önce ithal edilen tüketim mallarının ülkede üretimi amaçlanmıştır. Bu dönemde sanayi demir - çelik, kağıt, petrol rafinerisi, alüminyum ve madencilik alanında yoğunlaşmıştır.

Doğan'a (2013) göre teknolojik atılımlarda:

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda elektrik sanayisi içinde yer alan elektronik sanayisine, ilk kez İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ayrı bir sektör olarak yer verilmiştir. 1968 - 1972 yılında uygulanan II.Beş Yıllık Kalkınma Planıyla da büyükşehirler dışında diğer illere de sanayi alanında Petro - kimya, çimento, makine, cam sanayilerine yatırım yapılması ve kırsal alanların desteklenmesi şeklinde politikalar izlenmiş ve genel anlamda başarı da sağlanmıştır(s. 217 - 218).

Ekin'e (2012) göre çalışmasında:

14 nisan 1964 tarihinde yürürlüğe giren Montaj Sanayisi Talimatı yerli katkının giderek artmasını sağlayan, tanzim edici bir unsur görevi görmüştür. İkinci "Sendikalar Kanunu"(1963) birincisinden farklı olarak "Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu" ile (1963) birlikte çıkarılmak suretiyle, demokratik endüstriyel ilişkiler sisteminin işleyebilmesinin temel koşulları hazırlanmıştır(s.127).

Toplumsal duruma başka bir şekilde yön veren diğer atılım ise kültürel atılımlardır. 1963 yılıyla beraber hayata geçirilen Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda kültür ve sanat başlı başına bir olgu olarak ele alınmamış, daha ziyade işgücü, istihdam, araştırma ve eğitim politikalarına ilişkin alanlarla birlikte değerlendirilmiştir (Yılmaz, 2023, 62).

Türkiye'de 1960'ların sanat ortamında yeni galeri ve sergi mekanlarının açılmasının yanı sıra sergilerin niteliği de değişmeye başlamış, resim sergilerinin yanı sıra seramik ve heykel sergileri de artmaya başlamıştır. 1960'ların

ortalarına geldiğimizde Türk Ticaret Bankası'nın Galatasaray'da bir sergi yeri ayırmış olduğu ve Halk Bankası'nın Şişli şubesinde bir süre sergiler düzenlediği görülmüştür (Gürdaş, 2008).

Bu yıllarda seramik sergilerinin artmasının beraberinde Eczacıbaşı Sanat Atölyesinin de katkılarıyla gelişim gösterilmiş ve seramik sanatındaki ilk duvar resmi uygulaması da Sadi Diren tarafından hayata geçirilmiştir(Bilici, 2021, 38).

1964 yılında Türkiye Radyo Televizyon Kurumu kurulmuştur (URL - 2). Çağdaş Türk Resim ve Heykel Sergisi 63 ve 64 yıllarında dünyanın birçok yerinde açılmış ve Türk sanatında olan yönelimlerin çeşitliliğini gösterdiği için çağın önemli sanat etkinliklerinden olmuştur.

1960 ve 1965 yılları arasında kültürel ilerleme açısından yapılan planlama çalışmaları, MEB tarafından kurulan danışma kurulları kültür - sanat alanında yapılması gereken işleri ve önlemleri de ele almıştır. Bu süreçte Kültür Bakanlığı kurulmuş ve öğretim dışında kalan kısmının MEB'ten alınarak Kültür Bakanlığına verilmesi kararlaştırılmıştır(Gürdaş, 2008).

Son olarak ise toplumun durumu incelendiğinde toplumu kökünden değiştiren eğitim atılımları ön plana çıkmaktadır. 1961 anayasası ile ilköğretimin kız ve erkek çocuklar için zorunlu olduğu vurgulanmaktadır. 1962 tarihinde ise ilkokul programı taslağının ortaya çıkışı Türkiye'deki program için önemli bir yere sahiptir. Bu taslağın uygulanması sonucunda üzerinde çalışılarak "Geliştirilmiş İlkokul Programı Taslağı" hazırlanmıştır. 5 yıl sonra ise 1967 yılında Hacettepe Üniversitesi kurulmuştur. Milli Eğitim Bakanının üniversitelerin başı olması hükmü ortadan kaldırılmıştır.

Toplumun içinde bulunan bu durum ve atılımlara bakıldığında köklü değişimlerin, toplumda gelişen süreçlerin beraberinde bu durumları yaşayan insanlar dışında kültür, sanat, sahne sanatları veya plastik sanatlar gibi alanları da etkilediği görülmektedir. Bu atılımlar yaşanırken her dönemde olduğu gibi o dönemde de sanatçıların içerisinde yaşadıkları durumdan etkilenmemeleri ve bu durumları da sanatlarına aktarmamaları kaçınılmaz olmaktadır.

TÜRKİYE'DE 1960 - 1970 YILLARI ARASINDAKİ RESİM ÇALIŞMALARINA BAKIŞ

Türkiye'de 1960 - 1970 yılları arasında resim çalışmalarına bakıldığında sanatçıları ve eserleri toplumsal durum içinde bulunan bilimsel, teknolojik, endüstriyel, kültürel ve eğitimsel atılımların etkileyip, zemin hazırladığı görülmektedir. 1960'ların başına genel bir bakış açısı ile bakıldığında batı ile kıyaslanılmaktadır. Bir noktadan sonra ise Batı Kültürü ile karşı karşıya kalınmıştır (Uzun, 2014, 8).

1960'lı yıllar ve devamında gelen yıllarda sanatın değişim yaşadığı en önemli süreçlerdir. 60'lı yıllardaki sanatçıların ve izleyicilerin genel eğilimi resimde odaklanmaya başlamıştır. Sanata bakıştaki bu entellektüel ve evrensel ilgilerin artışı kendi içinde bir değişiklik olduğu izlenimini bize sunmaktadır (Uzun, 2014, 9).

Sanat alanında yaşanan sorgulayıcı, gerçekçi, eleştirel ve politik gelişmeler sonucunda toplumsal gerçekçi anlayış sanatçılar tarafından iyice oturmuş bir anlayışa evrilmiştir(Katipoğlu, 2022, 27).

Toplumsal gerçekçilik, toplumsal hesaplaşmanın estetik düzeyde irdelendiği bir alandır ve gücünü toplumsal yaşamla arasındaki bağlantıdan almaktadır. Bu anlayışa göre eserler veren sanatçıların amacı estetik değerler yardımıyla toplumsal düşüncelerini toplumun karşısına koymaktır.

Türk resim sanatındaki toplumsal gerçekçilik 1960'lı yıllarda yeni bir yönelim, yeni bir düşünce tarzı ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Bu dönem sanatçılarının birçoğu toplum gerçeklerini yorumlayarak farklı resimler üretmeye özen göstermişlerdir(URL - 3).

Resim sanatçılarının bir kısmı toplumcu sanatı duygu sömürsünü yansıtan bu figüratif eğilimlerinde, aynı zamanda çağın entellektüellerinde de konuşulan kavramsallaşmada önemli yer almıştır(Başkan, 2014, 105).

Toplumun içinde yaşanan olaylar toplumsal gerçekçiliğe duyulan ilgiyi arttırmış, düşünsel ortamı tüm sanat dallarını etkilemiştir. Toplumsal gerçekçiliğin farklı bir boyut kazanması ise 1970'li yılları bulacaktır.

1960 yılıyla gelen zamanda topluma yönelen ilgiyle beraberinde resminde aslında toplumsal bir iletişim olduğunun düşünülmesiyle birlikte figüratif anlayışla alakalı araştırmalar yoğunluk kazanmıştır. Bu gelişmeyle birlikte Türk resim sanatı daha ileriye gitmesi açısından olumlu olmuştur.

27 Mayıs devrimiyle beraber düşünce özgürlüğü daha da genişlemiş, sanatın yaşam içindeki yeri ve sanatçıların topluma karşı olan sorumlulukları yeni figüratif eğilimlerin güçlenmesini daha çok etkilemiştir.

60'lı yılların gelmesiyle birlikte ressamlar daha çok resim temalarında iç dünyalarını ve yaşamlarına dair gerçeklikleri yansıtmış, toplumsal yapıyla ilgili sanatçıların görüşleri yer almaya başlamıştır (Başkan, 2014, 101).

Tansuğ'a (1990) göre:

1960 yılından beri figür yorumu geleneksel değerlere karşı çıkararak, anlatım ve içerikle tam bir bütün olmaya başlıyordu. Daha önceki dönemlerde kişilik arayışları soyutçuluk-figürçülük, anlatımcılık, gösterimcilik gibi tez ve antitez düzeyinde gelişmişken, yeni kuşak biçimi, sanatçı davranışında 84 bütünleşen ilişkilerin toplamı olarak görüyor, figürü soyutlamacı elamanların ışığında değerlendirirken, ondan kopmamaya da özen gösteriyordu (s.122).

1960 sonrasında figür kavramının değişime uğradığı görülmektedir. Figür ana merkeze yerleşir, konu ve içerik arasındaki en büyük bağlam olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk resim sanatı figüratif anlatımlara ulaşmaktadır.

Bir kimlik olarak karşımıza çıkan figürle kurulan resimler, resimdeki mekanla ilgili olarak gerçekliğin konusuna yeni tartışmalar getirmektedir. Mekânsızlığı, uzamsal boşlukların sınırsızlığını ele alan soyut söylemler yerine figüratif anlatımlar olay-mekân ilişkisini önemsemiştir. Figür gibi mekân da olayın belirleyici niteliğini resmin anlatımını güçlendirmek için tuvale aktarır (Uğuz, 2011, 31).

1960'ların sonuna gelindiğinde yani 1968 kuşağına baktığımızda ise 60'ların başında olduğu gibi toplumu değil iç dünyalarını yansıtmaya başlamışlardır. Figür artık daha nesnel bir şekilde değil öznel bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Sanatçılar ilgilendikleri konular bakımından ortaklık göstermişlerdir.

Bu gelişmeler yaşanırken bir yandan da soyut resme olan ilgi artmaya başlamıştır. Soyut sanatın yükseliş gösterdiği zamanlarda ise toplumsal gerçekçiliğin eğilimi de tartışılmış ve toplumsal içerikli resimler artmaya başlamıştır.

1960'lı yıllarda Türk resminin genel üslup karakteri soyut sanat akımları çerçevesinde şekillenmiştir. Bu üslupların Avrupa'daki süreçlerinden farklı olarak soyut sanat akımlarında yer alan sanatçılar kendi figür anlayışlarını geliştirerek özgün bir gelişme süreci ortaya çıkarmışlardır.

Soyut resmin anlayışı geleneksel ve figüre bağlı resim anlatımı dışında doğaya bakma biçimini de değiştirmiştir.

Kurt'a (2008) göre çalışmada:

1959 – 1960'larda soyut anlayışı benimsemiş aktif olarak çalışan ressamalar Zeki Faik İZER, Sabri BERKEL, Halil DİKMEN, Şemsi AREL, Ercüment KALMIK, Ferruh BAŞAĞA, Nuri İYEM, Adnan ÇOKER, Cemal BİNGÖL, Adnan TURANİ, Lütfü GÜNAY ve Cemil EREN'dir. Ressamlar soyutun çeşitli anlayışlarını temsil ediyorlardı. 1960'tan sonra Devlet Resim ve Heykel Sergilerinde, müstakiller ve D grubu sonrası kuşağının desteği ile soyuta karşı ilgi artar. Bu yeni kuşağın akademideki hocalarının da desteği ile soyut anlayış büyük bir etkinlik ve yayılma gücü gösterebilmiştir (s.12).

Resim 1. Cemal Bingöl, Geometrik Kompozisyon, Duralit Üzerine Yağlıboya, 105x48 cm. 1970.

1960 yılı sonrasında fotoğraf sanatı geçirdiği değişimle beraber resim sanatında içine girerek, kendine bir alan oluşturmuş ve resim sanatı ile aralarında güçlü bir bağ ortaya çıkmıştır. Hipperrealizm akımını takip eden ressamaların oluşturdukları eserlerde fotoğraflardan yararlandıkları ortaya çıkmıştır.

Fotogerçekçi akım sanatçılar tarafından batıya göre daha farklı olarak Türkiye'de başka bir yere taşınmıştır. Fotogerçekçi eğilimde sanatçılar fotoğrafları duygusal bir bakış açısıyla ele aldıkları zamanda fotoğrafa duygusal betimlemeler, kavramsal anlamlar yükleyerek çalışmalarını yapmışlardır. Bu anlayışın akım olmaktan ziyade eğilim olarak karşımıza çıktığı görülmektedir.

Fotoğrafi kullanan Türk sanatçılar, batıdaki sanatçıların tüketim kültürünü ele aldığı konuların aksine toplumun sorunlarına değinen, işlevsel gerçeklikten sıyrılarak onları sanat olgusu haline getirmiştir. Oluşturdukları kompozisyonları üslupsal olarak daha özgün kılmış, betimledikleri toplumun yapılarını farklı bir bakış açısından kavramsal olarak sorgulamışlardır(Ünlü, 2021, 78).

1960 - 1970 yılları arasına baktığımızda resim çalışmaları konular, akımlar bakımından çeşitlilik gösteriyor olsa da bunların yanı sıra birçok sanat grubu da ortaya çıkmaktadır. Bu dönemde Soyutçu 7'ler, Siyah Kalem, Mavi, Akatünvel, Altılar, Suluboya Ressamları adlı 6 grup ön plana çıkmaktadır.

Bu altı gruptan ilki olan Soyutçu 7'ler Grubu 1959 yılında Devrim Erbil'in önderliğinde Akademiden mezun olan altı kız arkadaşıyla beraber birlikte kurduğu grubun diğer üyeleri arasında Ayça Serimer, Zerrin Kehnemuyi ve Ayhan Cerrahgil isimleri yer alır. Grup, dönemin sanat ortamında etki gösteremeden 1963 yılında kapanmıştır(Bilici, 2021, 48). Grubun adından da anlaşılacağı üzere Erbil; resimlerinde soyuta yönelerek soyut çalışmalar ortaya koymuştur(URL-4).

1960'larda açılan gruplardan ikincisi ise Siyah Kalem Grubudur. Bu grup 1961 yılında Cemal Bingöl önderliğinde kurulmuştur. Siyah Kalem grubunun üyeleri arasında İsmail Altınok, Selma Arel, Lütfü Günay, İhsan Cemal Karaburçak gibi isimler yer almaktadır. Ankara çıkışlı bu grup belirgin bir sanat anlayışına sahip olamamış ve birkaç serginin ardından 1965 yılında kapanmıştır(Bilici, 2021, 48). Siyah Kalem Grubu ilk sergisini 1961'de Ankara Atatürk - Amerikan Kültür Derneğinde açmıştır. Sergi basında ilgi görmüş, yapılan eleştirilerde ise Ankaralı bu sanatçıların çalışmalarının batılı akımlar doğrultusunda olduğu vurgulanmıştır(Koç, 2011, 49).

Resim 2. İsmail Altınok, Burdur'da Bir Sokak, Mukavva Üzerine Yağlıboya, 50x70 cm.

Diğer geriye kalan dört gruptan biri olan Mavi Grubu ise Devrim Erbil tarafından 1963 yılında kurulmuştur. Grupta Adnan Çoker, Tülay Tura, Altan Gürman, Sarkis Zabunyan'ın yanı sıra Özdemir Altan, Ömer Uluç, Erol Akyavaş gibi üyelerinde katılımıyla grubun sanat eğilimi soyut üsluba yönelik olarak karşımıza çıkmaktadır (Bilici, 2021, 49). Grubun adının Mavi olarak kararlaştırılması ise Türkiye'de 1950'li yıllardan beri mavi renk üzerine edebi, felsefi, mitolojik, siyasi pek çok provakasyon yapılmıştır. 1960'dan önce Ankara'da yayınlanan Mavi dergisinin de neden olup olmadığı belli olmamakla beraber bu derginin şair ve öykücü yazarları Atilla İlhan'la niteliği anlaşılmayan bir tartışma kargaşasına bile girdikleri söylenmektedir(Tansuğ, 1988, 95).

Resim 3. Adnan Çoker, Mavi Kompozisyon, Kağıt Üzerine Guaj, 52x49 cm. 1963.

Dört yıl sonra 1967'de Akatünvel grup Psikiyatr Süleyman Velioglu önderliğinde kurulmuş ve üyeleri arasında ressam Tamer Akakıncı, Tangül Akakıncı, Jülide Atılmaz, Nafi Çil, Belma Artut, Aynur Okay ve Ulu Sungur'dur. Akatünvel grubunun sanat görüşünün ise felsefi bir altyapı üzerine kurulduğu görülmektedir. Hemen arkasından gelen Altılar grubu ise Türk - Amerikan Derneğinin resim atölyesinde çalışmalarını sürdüren altı kadın sanatçı tarafından 1968 yılında kurulmuştur. Günümüzde de aktif olarak çalışmalarını sürdürmektedirler. Grubun sanatçıları arasında Gülsen Erdoğan, Necla Özbay Demir, Nurtaç Özler, Suna Özkalan gibi isimler yer almaktadır. Aynı zamanda grubun sanat eğilimleri de farklılık göstermektedir(Bilici, 2021, 49).

En son grup ise 1970 yılında kurulan Suluboya Ressamları grubudur. Kurucu üyeleri arasında Celal Esad Arseven, Malik Aksel, Numan Kemal Pura, Ferit Apa, Cemal Güvenç, Cafer Bater, Hikmet Duruer, Nüzhet İslimyeli gibi isimler yer almaktadır. Nüzhet İslimyeli tarafından başkanlığı 2005 yılına kadar sürdürülen Suluboya Ressamları grubunun amacı, suluboya tekniğinde çalışan ressamların bir araya gelmesidir. Grup hala yeni katılımcılar almakta ve günümüzde faaliyetlerini aktif bir şekilde devam ettirmektedir(Bilici, 2021, 50).

Resim 4. Celal Esad Arseven, Erdek'te Kahve, Suluboya. 1965

1960'larla başlayan ve 1970 ile sona eren bu sürece bakıldığında resim çalışmalarının toplumsal gerçeklikle başladığı devamında ise sanatın farklı değişimlere uğradığı görülmektedir. Resim sanatındaki bu değişim aslında toplumsal durumlarda yaşanan gelişmelerin, atılımların sonucunun olması yanı sıra sanatçıları kendi sanat görüşlerine yön vererek resim çalışmalarının bu 10 yıllık zamandaki aldığı yola katkı sağlamıştır. Resim çalışmaları da, her sanatta olduğu gibi kendi dönemindeki durumlardan bağımsız olarak hareket etmemiştir.

SONUÇ

Türkiye’de 1960 - 1970 arasındaki yıllar toplumsal durumların ve gelişmelerin resim sanatını etkilediği yıllar olarak karşımıza çıkmaktadır. 1960’lardaki resim sanatının gösterdiği gelişme de hem o dönemdeki toplumsal durum hem de 1950’lerdeki kültür, sanat, eğitim vb. alanlardaki gelişmelerin bu sanatı etkilediği görülmektedir. Toplumda bulunan bilim, teknoloji, endüstri, kültür ve eğitim atılımlarının resim sanatının gelişim sürecine etkileri değerlendirilmiştir.

Sanat ve toplumsal değişim arasında doğrudan bir ilişkiden söz etmek mümkündür. Toplumda ortaya çıkan değişim de sanatta bir tür kendini yenileme ve dönüşüm fırsatı olarak ortaya çıkmaktadır. Sanatın değişmesiyle beraber sanatçı da değişir ve dönüşür. Bu değişimle beraber yaşadığı toplumda gördüklerini, hissettiklerini, tanık olduklarını eserlerine yansıtmaktadır.

Sanatın, sanatçının ve sanat yapının toplumsal olaylarla iç içe olduğu görülmüştür. Sanatçılar toplumdan ayrı olarak eser üretmemişlerdir. O dönem içerisinde yapılan sanat eserleri toplumdan izler taşımaktadır. Türk resminde toplumsal gerçekçiliğin yanı sıra yapılan figür resimlerindeki içeriği destekleyen çalışmalar sonucunda anlatım güçlenmiştir.

Toplumsal gerçekçi Türk resminde figürler genellikle biçim uyumunu destekleyerek içeriği güçlendirmektedirler. 1960’ların başından 1970’lere kadar yaşanan toplumsal, kültürel, bilimsel, teknolojik vb. değişimlerden kaynaklanan olaylar yeni bir figüratif resim dili geliştirmişlerdir(Algın, 2021,53). 1960’larda toplumsal gerçekçiliğe duyulan ilgiyle beraberinde 1970’li yıllara gelindiğinde düşünce katmanlarında yeni oluşumların ortaya çıktığı bir dönem görülmektedir.

1950’lerde her alanda yaşanan toplumsal değişimler nasıl 1960’lara etki etmiş ve o dönemin her alanının oluşmasına zemin hazırlamışsa 1970’lerde 1960’ların olduğu zaman dilimindeki toplumsal durumlardan etkilenmiştir. 1970’lerde görülen toplumsal ve köklü değişimler göçler, bilimsel ve teknolojik alandaki gelişmeler kökü 70’lerden önceye dayanan bir oluşumun devamını oluşturmuştur. Örneğin 1960’larla başlayan teknolojik değişimler 70’li yıllarda bir geçiş dönemi olarak karşımıza çıkmaktadır(URL - 5).

Bu gelişmelerin yanında Türk Resim Sanatçılarının da çoğalmasıyla beraber Şaşıhüseyinoğlu’na (2015) göre “1970’li yılların ortasından beri yapıtların izleyiciye ulaştırılması sonucunu da gündeme getirmiş, devlet kuruluşlarına veya bankalara ait olan sergi salonlarına ise özel galerilerin katılması sağlanmıştır” (Şaşıhüseyinoğlu, 2015, 231).

Sonuç olarak bakıldığında her dönemde yaşanan toplumsal durumların ve gelişmelerin bir sonraki dönemleri etkilediği görülmüştür. Toplumun içinde yaşanan olaylar, durumlar ve gelişmeler kendi dönemindeki sanat dallarını etkilemesinin yanı sıra ondan sonra gelecek dönemdeki sanat alanının gelişmesine ve ilerlemesine olanak sağlamaktadır. Sanatçılar da toplumda yaşanan durumlardan etkilenmiş, sanatlarına ve eserlerine bu yönde şekil vermişlerdir. Türkiye’de 1960 - 1970 yılları arasındaki resim sanatının hem kendinden önceki dönemden hem de kendi döneminden etkilendiği ve ondan sonra gelecek dönemi de etkilediği görülmüştür.

KAYNAKÇA

Algın, E. (2021). 1960 Sonrası Türk Resminde Toplumsal Gerçekçi Resimlerin Sosyal Ve Siyasi Değişimle Etkisi. Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Ankara.

Alptekin, Ş. (2006). Cumhuriyetten Günümüze Türkiye’nin Bilim Ve Teknoloji Politikaları: Ekonomik Kalkınma Ve Toplumsal Gelişme Açısından Ulusal İnovasyon Sisteminin Önemi Ve Etkileri. Yüksek Lisans Tezi.

Bayraktutan, Y. ve Bıdırdı, H. (2015). Türkiye’de Teknolojiye Dair Politika Perspektifi Ve Kalkınma Planları. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (29), 37 - 55.

Başkan, S. (2014). Türk Resminde Yeni Eğilimler Ve Kavramsallık Arayışları: 1960 - 1980. 6(3): 99 - 114.

Bilici, C. (2021). Türkiye’de 1960 - 1980 Yılları Arasında Resim Sanatının Gelişimi Ve Dönemin Sanatsal - Kültürel Panaroması Üzerine Bir Değerlendirme. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Çatalbaş, S. (2016). Demokrat Parti Dönemi Kültür Politikaları (1950 - 1960). Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi, 11 (22), 227 - 246.

Doğan, M. (2013). Türkiye Sanayileşme Sürecine Genel Bir Bakış. Marmara Coğrafya Dergisi(28), 211 - 231.

Ekin, N. Türkiye’de 1980 Öncesi Endüstri İlişkilerinin Genel Görünümü. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi. 125 - 138

Erden, F. (2020). Türkiye'nin Bilim Ve Teknoloji Politikalarının Gelişimi. Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş.

Gürdaş, B. (2008) 1960 - 70 Yılları Arasında Türkiye'de Kültür Ve Sanat Ortamı. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi.

Güleç, C. (1992). Türkiye'de Kültürel Kimlik Krizi. Verso Yayıncılık, Ankara.

İnan, S. (2014). Demokrat Parti Dönemi (1950 - 1960) Siyasi Kültür. Muhafazakar Düşünce Dergisi, 11 (41 - 42), 247 - 258

Katırcı Kasalı, B. (2016). Menderes Dönemi Hükümet Programlarında Sanatın Yeri: 1950 - 1960 Arası Kısa Dönem Analizi. Sanat Tarihi Dergisi, 24 (2), 161 - 174.

Katipoğlu, A. (2022). Türk Resim Sanatında Toplumsal Gerçekçilik Ve Portre İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.

Koç, K. (2011). 20. Yüzyıl İkinci Yarısı Türk Resminde Toplumsal Gerçekçilik. Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.

Kurt Korkut, E. (2008). Çağdaş Türk Sanatında Soyut Resim. İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Şaşıhüseyinoğlu, N. (2015). 1970'lerden Günümüze Bireysel Sanat Ve Türkiye'deki Resim Sanatı Eğitimine Yansımaları. Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.

Tabak, K. (2019). 1960'lı Yıllar Türkiye'sinde Gündelik Hayat Ve Sinemaya Yansımaları. Yüksek Lisans Tezi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Bilecik.

Tansuğ, S. Türk Resminde Yeni Dönem, Remzi Kitapevi Yayınları, İstanbul.

Ünlü, R. (2021). 1960 Sonrası Fotogerçekçi Eğilimler Ve Çağdaş Türk Resim Sanatına Etkileri. Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale.

Uğuz, A. (2011). 1950 - 2010 Arası Türk Resminde Figüratif Eğilimler Üzerine Sanatçı Görüşleri. Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.

Uzun, A. (2014). 1950 Sonrası Toplumsal Olayların Sanata Yansıması. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Yılmaz, E. (2023). Türkiye'de 1960 - 1980 Arası Kültür/ Sanat Alanındaki Yapısal Özellikler. Atatürk Üniversitesi Yayınları, 61 - 67.

URL-1. <https://www.metalurji.org.tr/index.php/sectorrapor-alt/14-yazilar/sabit-yazi/144-tuerkiye-nin-bilim-teknoloji-politikasi>. Erişim Tarihi: 14.12.2023.

URL-2

https://tr.wikipedia.org/wiki/TRT_1#:~:text=T%C3%BCrkiye%20Radyo%20ve%20Televizyon%20Kurumu,1964%20y%C4%B1%C4%B1nda%20radyo%20yay%C4%B1nlar%C4%B1na%20ba%C5%9Flam%C4%B1%C5%9Ft%C4%B1r

URL-3 <https://sanatokuma.blogspot.com/p/1960-80-donemi-turk-resmi.html>

URL-4 <https://www.gzt.com/arkitekt/bir-devrin-degil-her-devrin-ressami-devrim-erbil-3561661>

URL-5 <https://stratejikortak.com/2021/12/1970li-yillar-turkiyesindekulturel-ortam-ve-toplumsal-yasam.html>

GÖRSEL KAYNAKÇA

Resim 1. <https://artam.com/muzayede/303-cagdas-sanat-eserleri/cemal-bingol1912-1993-geometrik-kompozisyon-2>

Resim 2. <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/3654>

Resim 3. <https://www.pinterest.es/pin/390828073888943587/>

Resim4. https://www.facebook.com/Turkishmodernism/photos/a.234110370635691/473135510066508/?_rdr